

TERUGBLIK

Zonnestraal: de tijd is rijp

Verslag van het symposium van 10 maart 1994

De Burgerzaal van het Hilversumse Raadhuis was op 10 maart 1994 de plaats van handeling. Talrijke vertegenwoordigers van monumentenorganisaties, architectenburo's, gemeenten, ziekenhuizen en bouwbedrijven waren die dag bijeen om zich te beraden over een nieuwe toekomst voor Zonnestraal.

Het buro Heddema had de dag voorbereid en Joop van Tijn, hoofdredacteur van Vrij Nederland, was aangetrokken als dagvoorzitter. Die combinatie leverde een prima dag op, zo bleek.

Na een woord van welkom door mevrouw Kraaijeveld-Wouters namens de gemeente, werd de eerste inleiding verzorgd door prof. Crowwel, oud-directeur van het Museum Boymans-van Beuningen.

Een zeer persoonlijk en betrokken verhaal over Duikers complex en de gevoelens die het nog steeds bij hem oproept.

Het liefst zag hij een nauwgezette reconstructie van de gebouwen zonder een nieuwe kostwinner. En dagdromend zou hij kunnen leven met de ruïne van het Dresselhuys-paviljoen onder een glazen constructie die de schoonheid van het gebouw-in-verval nog lang zou kunnen tonen. Een bedevaartsoord voor de architectuur. Bespaar ons een restauratie in de filosofie van vandaag, zo hield hij de geboeide toehoorders voor.

Drempels tussen lucht en aarde

Daarna volgde de voorvertoning van de documentaire *Zonnestraal, drempels tussen Lucht en Aarde*, die inmiddels door de VPRO is uitgezonden en waarover we u in het vorige nummer van

Minister Hedy d'Ancona tijdens het symposium over Zonnestraal in gesprek met de architecten Aldo van Eijck (bril op het hoofd) en Kloos (rechts), die in de jaren '30 werkte op het bureau van Duiker. Beiden zijn warm pleitbezorger voor het Zonnestraal-complex. Rechts mevr. Kraaijeveld, burgemeester van Hilversum (foto Heddema, Zürich).

EP berichten. De waardering voor het werk van Kiki Amsberg en Henk Renou werd met een warm applaus en de aanbidding van bloemen onderstreept.

De heer Asselbergs, directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, benadrukte de unieke positie van het monument Zonnestraal. In het kader van een Unesco-verdrag van 1992 zal Zonnestraal zelfs worden voorgesteld om te worden geplaatst op de zogenaamde *welderfgoedlijst* en dat vanwege zijn specifieke uiting van de Nederlandse sociale cultuur van het begin van de 20e eeuw. De overlevingskansen voor Zonnestraal moeten worden gezocht in aanvullende nieuwbouw. Het Rijk kan dit proces alleen beïnvloeden door in het kader van de ruimtelijke ordening bepaalde voorwaarden te scheppen.

Na een uitstapje en lunch in Duikers Gooiland kreeg de architect Aldo van Eijck de gelegenheid om – niet gepland – van zijn liefde voor Zonnestraal te getuigen. Hij deed dat op een zeer bevlogen wijze.

Een creatieve uitdaging

Daarop hield de heer Huffmeijer, directeur van het Ziekenhuis Hilversum een inleiding, waarin de mogelijke toekomst van Zonnestraal werd belicht. In grote lijnen het verhaal dat ook twee jaar geleden werd gepresenteerd over de veranderingen in de gezondheidszorg en de manier waarop het Ziekenhuis Hilversum hierop wil inspelen. Een zakelijk project, dat vooral inspeelt op de toegenomen behoefte aan behandeling van welvaartsziekten in ons land. Na overleg met WVC en Rijksmonumentenzorg is men (gelukkig?) teruggekomen op het idee om Zonnestraal in zijn geheel te plaatsen onder een glazen koepel. De gedachten gaan nu uit naar ondergrondse (?) verbindingen tussen de paviljoens, die verschillende functies krijgen. Het voormalige zusterhuis, "de Koepel", zal apart worden gerestaureerd. Het ziekenhuis Hilversum beschouwt het hergebruik van Zonnestraal als een creatieve uitdaging, waarbij een balans moet worden gezocht tussen het herstel in oorspronkelijke staat, het functioneel genruik naar hedendaagse nor-

Het dienstbodenhuis "De Koepel" op Zonnestraal is nog in originele en redelijk gave staat. Studenten Bouwkunde aan de TU Delft maken momenteel plannen voor een totale renovatie (foto STYLOD, Delft).

men en de financiële mogelijkheden op korte en langere termijn.

Nog meer drempels

Mevr. Ubbink-van Anandel, wethouder van Hilversum voor de Monumentenzorg, begon met een welkom aan Minister mev. d' Ancona. Haar toespraak bleek (geïnspireerd door de film) het begrip 'drempel' als *Leitmotiv* te hebben. In veel is Zonnestraal verbonden met dat begrip. Bijvoorbeeld drempels tussen zwakken en sterken, arbeid en schoonheid, teloorgang en restauratie, stilte en lawaai. Er is toekomst voor Zonnestraalin-oude-vorm, zo stelde zij, mits de eisen voor comfort niet te hoog worden gesteld en de historie van Zonnestraal blijvend wordt uitgestraald. De gemeente maakt zich daar sterk voor en zal beslist niet meewerken aan nieuwbouw op het terrein als een goede restauratie van het rijksmonument niet is gewaarborgd.

Een sociaal monument

Mevr. d' Ancona, minister van WVC, schetste nog eens de bijzondere positie van Zonnestraal als sociaal monument, waarbij de sterken het voor de zwakken opnamen. Dat het gebouw nu een architectonisch monument is, zal niet iedereen in 1928 hebben bevroed. Zelfs binnen de arbeidersbeweging ging het onthaal van het gebouw gepaard met gemengde gevoelens. Gelukkig is de architectonische waarde nu buiten kijf.

In de marktgerichte aanpak van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg wordt nu gezocht naar een functionele aanpak die economisch hergebruik mogelijk maakt, maar de waardevolle architectuur respecteert. Zij suggereerde gebruik te maken van de bijzondere mogelijkheden die zij als bewindsvrouw voor cultuur én volksgezondheid (sinds het vertrek van staatssecretaris Simons) tot 1 mei 1994 heeft, om een inspirerend plan te effectueren. Wat haar betreft lijkt de tijd voor Zonnestraal nu meer dan rijp!

Na een debat over de inhoud van het dagprogramma tussen een aantal inleiders en deskundigen op het gebied van de ruimtelijke ordening en monumentenzorg, werd de dag afgesloten met een bustocht en een ontvangst op Zonnestraal, verzorgd door het Ziekenhuis Hilversum. Daar is vooral gepraat over de laatste suggestie van de minister. Met name over de vraag hoe het

Ziekenhuis Hilversum op zo korte termijn tot een voor de subsidiegever aanvaardbaar plan kan komen.

Spijkers met koppen?

Het laatste bericht is, dat er spijkers met koppen lijken te zijn geslagen. Het Ziekenhuis Hilversum heeft het initiatief genomen om in contact te treden met de architecten prof. Henket en W. de Jonge, die door hun voorstudie over mogelijkheden tot het herstel van Zonnestraal over veel detailkennis beschikken. In een goede sfeer is men gekomen tot een intentieverklaring over een eventuele verdere samenwerking. Verder is een planopzet gemaakt, die als basis heeft gediend voor een subsidieaanvraag via de gemeente naar het Rijk, dit in het kader van de zogenaamde 'Kanjerregeling'. Die aanvraag is juist voor de dead-line 1 april 1994 bij WVC ingediend.

Over het resultaat hopen wij u een volgende keer een positief bericht te kunnen geven.

JEL

Dienstbodemhuis Zonnestraal gerestaureerd

De studievereniging *Stylos* van de faculteit Bouwkunde van de TU Delft bestaat dit jaar 100 jaar. In dit kader willen studenten een bijdrage leveren aan het herstel van een belangrijk monument. Onder leiding van prof. J. van Stigt van de vakgroep Restauratie, Renovatie en Onderhoudstechnieken werken acht studenten aan het herstel van het dienstbodemhuis "De Koepel" van Zonnestraal.

Er is overleg met het Ziekenhuis Hilversum en de Dienst Monumentenzorg van de gemeente Hilversum. Een presentatie van de plannen door de studenten van *Stylos* vond op 5 april j.l. plaats in de gemeentelijke Monumentencommissie. Daar is vooral gepraat over een nieuwe functie van het gebouwtje en de daarvoor noodzakelijke aanpassingen. Voorlopig gaan de gedachten uit naar een nieuwe functie als *bezoekerscentrum*, waar het werk van Duiker centraal zal staan.

Na gedegen archiefonderzoek hoopt men in het voorjaar van 1995 te starten met het technische en architectonische herstel van dit zo bijzondere gebouwtje. Het werk gebeurt door studenten van de faculteit Bouwkunde en krijgt de vorm van een praktijkgerichte stage. Onderdeel van hun werk zal ook zijn het vinden van sponsors voor de nodige materialen en het uit te besteden werk.

Na voltooiing van de restauratie zal in een uitgebreide publicatie verslag worden gedaan van de opgedane ervaringen. Het project is in maart 1994 ingeleid met een 'Duiker-dag' en een 'Duiker-tentoonstelling'.

Zeventig jaar Autobussen in Hilversum en omgeving.

Verslag van de ledenavond van 23 maart 1994

Dia-avonden blijven toch altijd één van de aardigste onderdelen van ons jaarprogramma. Voorwaarde is natuurlijk wel dat de beelden vergezeld gaan van een goed gesproken woord. Maar als "beeld en geluid" beiden van hoge kwaliteit zijn kan zo'n avond eigenlijk niet meer stuk. Vooral niet als het gaat om een onderwerp waar we allemaal een beetje verstand van hebben en dat was het geval tijdens de ledenavond op 23 maart jongstleden. Die avond verzorgden de heren G. Seppen en P. Nederend een dia-avond die geheel gewijd was aan 70 jaar autobussen in Hilversum en omgeving.

Een honderdtal autobussen zijn ons die avond voorbij gereden. De oudjes van vóór de oorlog tot aan de pauze, en na de pauze het materieel dat ons na 1945 in en rond Hilversum heeft vervoerd. Autobussen namen het in het begin van de jaren twintig over van de paardentram. Het waren van die voertuigen met kleine platte neusjes, mooie ronde spatborden en grote bolle achterkanten. Ze zorgden niet alleen voor het dorpsvervoer maar reden ook op 's-Graveland, Vreeland en later op de andere Gooise gemeenten. Het was de tijd van het ongebreidelde particuliere initiatief. Aan het eind van de jaren dertig zorgden wilde busdiensten en prijsoorlogen voor een ongezond sfeertje in het wereldje van het autobusvervoer.

Na '45 nam de overheid een steviger greep op het buurtvervoer. Tezamen met de Nederlandse Spoorwegen hadden de bus- en tramwagondernemingen een strategische functie om Neder-

land mobiel te maken. Over die functie hadden we misschien wat meer willen horen. Het accent in de dia-presentatie lag nogal sterk op de autobus zelf, maar daar wisten beide sprekers dan ook alles van. En uit hun toelichtingen bleek ook een grote kennis over de garages, de bushaltes en de dienstregelingen. Ze hebben daar met smaak over weten te vertellen.

Hoe lang gaat een bus mee en wat gebeurt er eigenlijk met afgedankte exemplaren? Een bus wordt doorgaans na een miljoen kilometer vervangen en verdwijnt dan het tweede-hands circuit in. Er heeft zich inmiddels een bloeiende handel ontwikkeld op Polen, Portugal en Suriname. Andere vragen na afloop betroffen het meenemen van fietsen, het lot van "De Gooilander" en de toekomst van de shuttle op Schiphol. Een ieder die voor het verschijnsel *Autobus extra* belangstelling heeft wijzen wij graag op de Stichting Het Goois Vervoer Museum en hun Nieuwsbrief waaraan aandacht geschonken wordt in onze rubriek "Uit de regionale bladen". Beide sprekers hebben actief aan de oprichting van de Stichting meegewerkt.

De avond was begonnen met een algemene ledenvergadering. De officiële notulen daarvan alsmede de jaarlijkse rede van onze voorzitter vindt u elders in dit nummer. Eén punt uit die rede brengen we nog even in uw herinnering. Het besturen van een actieve vereniging als *Albertus Perk* is zoveel tijd gaan kosten, aldus voorzitter *Fred Repko*, dat we ons binnenkort moeten gaan afvragen of we niet professionele krachten moeten gaan inschakelen. Een opvallende conclusie, waar de aanwezige leden echter niet op ingegaan zijn.

AvdS

WAT ANDEREN DOEN Uit de regionale bladen

Alle historische verenigingen in onze regio geven een tijdschrift uit. De artikelen in deze tijdschriften richten zich uiteraard allereerst op het eigen dorp of de eigen stad. Toch kunnen vele van deze artikelen interessant zijn voor andere "dorpelingen" waaronder *Hilversummers* en daarom besteedt *Eigen Perk* al enige jaren aan-

dacht aan die tijdschriften en hun artikelen. De rubriek **Uit de regionale bladen** beoogt om u in kort bestek zoveel mogelijk informatie over die artikelen te geven zodat u kunt besluiten welk artikel uw bijzondere interesse heeft. Onze rubriek is dus geen recensie, spreekt geen waardeoordeel uit maar geeft feitelijke informatie. En u kunt